

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.

दिनांक - २१ जून, १९८२.

भारताचे संविधान

क्रमांक : एसआरव्ही-१०७६/बारा-भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३०९ च्या परंतुकाद्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून महाराष्ट्राचे राज्यपाल याद्वारे पुढील नियम करित आहेत :-

१. संक्षिप्त नाव :- या नियमास " महाराष्ट्र नागरी सेवा (ज्येष्ठतेचे विनियमन) नियमावली, १९८२ " असे म्हटले जाईल.
२. प्रारंभ आणि प्रवृत्ति :- ही नियमावली २१ जून, १९८२ रोजी अंमलात येईल आणि ज्यासंबंधी नियम करणे हे शासनाच्या अखत्यारात येते अशी सर्व पदे, संवर्ग व सेवा यामधील शासकीय कर्मचा-यांची ज्येष्ठता तद्नंतर या नियमावलीच्या तरतुदीनुसार विनियमित होईल.
परंतु कोणतीही विशिष्ट पदे, संवर्ग किंवा सेवा यामधील ज्येष्ठतेचे विनियमन करण्यासाठी कोणतेही वेगळे नियम किंवा आदेश विहित केले असतील त्याबाबतीत, अशी पदे धारण करणा-या व्यक्तींच्या किंवा अशा संवर्गातील अथवा सेवेतील व्यक्तींच्या ज्येष्ठतेचे विनियमन असे वेगळे नियम किंवा आदेश यानुसार करण्यात येईल.
३. व्याख्या :- या नियमावलीत, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,
  - (अ) "सक्षम प्राधिकारी" याचा अर्थ कोणत्याही पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत नेमणूक करण्यास सक्षम असलेला प्राधिकारी,
  - (ब) "आयोग" याचा अर्थ महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग,
  - (क) कोणतेही पद, संवर्ग किंवा सेवा यासंबंधात "अखंड सेवा" याचा अर्थ एखाद्या व्यक्तीने त्या पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत असताना अखंडपणे अथवा कोणत्याही वरच्या पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत राहून खालच्या पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत प्रत्यावर्तन न होता अखंडपणे केलेली सेवा.परंतु एखादी व्यक्ती या नियमांच्या तरतुदी अन्वये नेमणुकीच्या मानीव तारखेपासून एखाद्या पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत अखंडपणे स्थानापन्न असेल त्या बाबतीत, अशा व्यक्तीने अशा मानीव तारखेपासून अखंड सेवा केलेली आहे असे मानले जाईल.
  - (ड) "मानीव तारीख" याचा अर्थ नियम ५ च्या तरतुदीनुसार शासकीय कर्मचा-यास नेमून दिलेली तारीख.
  - (इ) कोणतेही पद, संवर्ग किंवा सेवा यासंबंधात "थेट भरती केलेली व्यक्ती" याचा अर्थ त्या पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत नामनिर्देशनाद्वारे नेमणूक झालेली व्यक्ती,
  - (फ) "गभावित (फॉर्च्युटस) नेमणूक" याचा अर्थ संबंधित राज्याभरती नियमांच्या तरतुदीनुसार रीतसर नेमणूक होईपर्यंत केलेली अस्थायी नेमणूक,
  - (ग) "शासन" याचा अर्थ महाराष्ट्र शासन,
  - (ह) कोणतेही पद, संवर्ग किंवा सेवा यासंबंधात "पदोन्नत कर्मचारी" याचा अर्थ खालच्या पदावरून, संवर्गातून किंवा सेवेतून पदोन्नती देऊन त्या पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत नेमणूक करण्यात आलेला एखादा शासकीय कर्मचारी,

- (य) "निवड सूची" याचा अर्थ बाबतीत केलेल्या नियमानुसार खालच्या पदावरून, संवर्गात किंवा सेवेत पदोन्नती देण्यासाठी निवड केलेल्या व्यक्तींची सुची,
- (ज) "निवड मंडळ" याचा अर्थ महाराष्ट्र लोकसेवा (दुय्यम) निवड मंडळ अधिनियम, १९७३ (१९७३ च्या महा.२१) याचा कलम ३ खाली स्थापन केलेले प्रादेशिक निवड मंडळ किंवा प्रकरणपरत्वे, कलम ६ खाली स्थापन केलेले विशेष निवड मंडळ,
- (च) कोणतेही पद, संवर्ग किंवा सेवा यासंबंधात "बदली केलेला शासकीय कर्मचारी" याचा अर्थ सक्षम प्राधिका-याच्या मते ज्या अन्य पदाचा, संवर्गाचा किंवा सेवेचा दर्जा किंवा वेतनमान पूर्वाक्त पदापेक्षा, संवर्गापेक्षा किंवा सेवेपेक्षा कमी नाही अशा पदावरून, संवर्गातून किंवा सेवेतून बदली करून पूर्वाक्त पदावर संवर्गात किंवा सेवेत नेमलेला शासकीय कर्मचारी,
- (ल) "गैरबाजवी तोशीस" याचा अर्थ अकल्पितपणे व अनुचितपणे आणि ही नियमावली तयार करण्यात आली त्यावेळी त्याचा अंदाज करता आला नाही इतक्या प्रमाणात सोसावी लागणारी तोशीस असा आहे आणि त्यात सामान्यपणे होणारी तोशीस किंवा गैरसोय समाविष्ट नाही,
- (म) या नियमावलीत वापरलेले पण व्याख्या न केलेले शब्द आणि शब्दप्रयोग यांना "महाराष्ट्र नागरी सेवा (सेवेच्या सामान्य शर्ती) नियम, १९८१" यामध्ये नेमून दिल्याप्रमाणे ते ते अर्थ असतील.

४. ज्येष्ठतेची सर्वसाधारण तत्त्वे :-

- (१) या नियमावलीतील अन्य तरतुदींच्या अधीनतेने, कोणतेही पद, संवर्ग किंवा सेवा यामधील शासकीय कर्मचा-याची ज्येष्ठता सामान्यपणे त्यांच्या त्या पदावरील, संवर्गातील किंवा सेवेतील अखंडित सेवाकालावरून निश्चित करण्यात येईल.

परंतु जेव्हा रजा, प्रशिक्षण किंवा अन्यथा प्रतिनियुक्ती अगर परकीय सेवा अगर कोणत्याही अन्य पदावरील अस्थायी स्थानापन्नता, या कारणास्तव त्या पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत त्या कर्मचा-याची अनुपस्थिती होईल तेव्हा, तो कर्मचारी रजेवर किंवा प्रतिनियुक्तीवर गेला नसता अथवा अशा अन्य पदावर त्याची अस्थायी नेमणूक झाली नसती तर एरव्ही तो उक्त पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत राहिला असता असे सक्षम प्राधिका-याने प्रमाणित केले तर असा कोणताही अनुपस्थितीचा कालावधी हा अशा सेवाकालाची गणना करण्याच्या प्रयोजनार्थ हिशेबात घेतला जाईल.

परंतु, आणखी असे की, अभावित नेमणूक म्हणून त्याने काही सेवा केली असल्यास ती सेवा सेवाकालाच्या गणनेतून वगळली जाईल आणि संबंधित सेवा भरती नियमावलीच्या तरतुदीनुसार केलेली त्याची रीतसर नेमणूक ज्या तारखेला झाली असेल त्या तारखेला तो त्या पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत नेमला गेला होता असे ज्येष्ठतेच्या प्रयोजनार्थ मानले जाईल.

- (२) पोटनियम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी --

(अ) कोणत्याही पदावरील, संवर्गातील किंवा सेवेतील नेमणुकीसाठी एकाच तुकडीत निवड होऊन थेट भरती झालेल्या व्यक्तींनी नेमणूक आदेश निघाल्याच्या तारखेपासून तीस दिवसांच्या आत किंवा सक्षम प्राधिकारी स्वविवेकानुसार वाढवून देईल अशा कालावधीत जर नेमणुकीचा स्वीकार केला असेल तर त्यांच्या आपसातील ज्येष्ठता आयोगाने वा निवड मंडळाने किंवा प्रकरणपरत्वे सक्षम प्राधिका-याकडून नामनिर्देशनाद्वारे झालेल्या थेट भरतीच्या बाबतीत सदर सक्षम प्राधिका-याने लावलेल्या पसंतीक्रमानुसार निर्धारित केली जाईल.

(ब) निवड सूचीतून पदोन्नती मिळालेल्या शासकीय कर्मचा-यांच्या बाबतीत अशा निवडसूचीत त्यांची नावे ज्या क्रमाने असतील त्याच क्रमानुसार त्यांची आपसातील ज्येष्ठता राहिल, जर निवडसूची दोन भागात तयार केलेली असेल तर, पहिल्या भागात बिनशर्त निवड झालेल्यांची नावे अंतर्भूत असतील व दुस-या भागात निवड झालेल्यांची नावे असतील. पहिल्या भागात

समाविष्ट झालेल्या सर्व व्यक्तींचा क्रम दुस-या भागातील समाविष्ट केलेल्या व्यक्तींच्या वर लागेल.

परंतु निवड सूचीतील नावे ज्या क्रमाने लावलेली आहेत तो क्रम मागाहून आढावा घेतल्यामुळे बदलण्यात आला तर, संबंधित शासकीय कर्मचा-यांचा ज्येष्ठताक्रम त्यांच्या या सुधारित क्रमानुसार फेरमांडणी करण्यात येऊन निर्धारित केला जाईल.

(क) बदली झालेल्या शासकीय कर्मचारी ज्या पदावर, संवर्गात किंवा सेवेत तो बदली झालेला आहे त्या पदावरील, संवर्गातील किंवा सेवेतील अन्य शासकीय कर्मचा-यांच्या तुलनेने त्याची ज्येष्ठता, तो जेथे बदली झाला त्या पदाचा, संवर्गाचा किंवा सेवेचा वर्ग आणि वेतनमान, तेथील त्याचा सेवाकाल आणि त्याच्या बदलीस कारणीभूत झालेली परिस्थिती यथायोग्यपणे लक्षात घेऊन सक्षम प्राधिकारी निर्धारित करील.

(३) जेथे कोणत्याही दोन किंवा अधिक व्यक्तींच्या नावे एखादे पद, संवर्ग किंवा सेवा यातील नेमणुकीच्या तारखा, आवश्यक तर, मानीव तारीख नेमून दिल्यानंतर निर्धारित केलेल्या तारखा एकच असतील तर, वयाने ज्येष्ठ असलेली व्यक्ती ज्येष्ठताक्रम निर्धारित करण्याच्या प्रयोजनार्थ ज्येष्ठ म्हणून मानली जाईल.

५. नेमणुकीच्या मानीव तारखा नेमून देणे :-

(१) नियम ४ मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, पुढील पोटनियमात अंतर्भूत केलेल्या तरतुदीनुसार सक्षम प्राधिकारी शासकीय कर्मचा-यास एखादे पद, संवर्ग किंवा सेवा यामधील त्याच्या प्रत्यक्ष नेमणुकीच्या तारखेपेक्षा जी वेगळी आहे अशी तारीख तेथील नेमणुकीची मानीव तारीख म्हणून नेमून देऊ शकेल आणि अशी मानीव तारीख नेमून देण्यात आल्यावर, उक्त पद, संवर्ग किंवा सेवा यातील त्याचा सेवाकाल त्या तारखेपासून सुरु झाला असे समजून त्याची गणना केली जाईल.

(२) जेव्हा एकाच तुकडीत निवड होऊन थेट भरती झालेल्या व्यक्ती वेगवेगळ्या तारखांना कामावर रुजू झाल्या असतील आणि प्रत्यक्षात ज्या तारखांना त्यांची नेमणूक झाली त्या तारखा कालानुक्रमे नियम ४ च्या पोटनियम (२) च्या खंड (अ) मध्ये तरतूद केल्याप्रमाणे त्यांच्या आपसातील ज्येष्ठताक्रमाशी अनुरूप नसतील तेव्हा, जी व्यक्ती वरच्या क्रमावर असेल पण आपणापेक्षा कनिष्ठ असलेल्या व्यक्तींच्या नंतर कामावर रुजू झाली असेल तिला खालच्या क्रमावर असलेली व्यक्ती ज्या तारखेस कामावर रुजू झाली असेल ती तारीख तिच्या नेमणुकीची मानीव तारीख म्हणून नेमून दिली जाईल. मात्र वरच्या क्रमावर असलेली व्यक्ती आपल्या नेमणुकीच्या तारखेपासून तीस दिवसांच्या कालावधीत किंवा सक्षम प्राधिकारी वाढवून देईल अशा मुदतीत कामावर रुजू झाली असली पाहिजे.

(३) जेव्हा कोणत्याही निवड सूचीप्रमाणे जे दोन किंवा अधिक शासकीय कर्मचारी कोणतेही वरचे पद, संवर्ग किंवा सेवा यातील पदोन्नतीसाठी पात्र आहेत अशांना अशी वरची पदे, संवर्ग किंवा सेवा यामध्ये पदोन्नती मिळाली असेल आणि प्रत्यक्षात ज्या तारखांना असे शासकीय कर्मचारी अशा वरच्या पदांवर, संवर्गात किंवा सेवेत रुजू झाले त्या तारखा कालानुक्रमे नियम ४ च्या पोटनियम (२) च्या खंड (अ) मध्ये तरतूद केल्याप्रमाणे त्यांच्या आपसातील ज्येष्ठताक्रमाशी अनुरूप नसतील तेव्हा, जर एखादी ज्येष्ठ व्यक्ती आपणापेक्षा कनिष्ठ असलेल्या व्यक्तींच्या नंतर कामावर रुजू झाली तर तिला, कनिष्ठ असलेली व्यक्ती ज्या तारखेस कामावर रुजू झाली असेल ती तारीख नेमणुकीची मानीव तारीख म्हणून नेमून दिली जाईल.

(४) पदोन्नत व्यक्तींचा ज्येष्ठताक्रम नियम ४ च्या पोटनियम (२) च्या खंड (ब) मधील परंतुकात तरतूद केल्याप्रमाणे फेरमांडणी करून निर्धारित केला असेल त्याबाबतीत, त्यांना पदोन्नतीच्या मानीव तारखा नेमून दिल्या जातील किंवा जर त्या आधीच नेमून दिलेल्या असतील तर, याप्रमाणे फेरमांडणी करून निर्धारित केलेल्या त्यांच्या ज्येष्ठताक्रमाशी कालानुक्रमे अनुरूप होईल अशा त-हेने त्या तारखा सुधारण्यात येतील.

(५) ज्या शासकीय कर्मचा-याचे नाव निवड सूचीत समाविष्ट केलेले आहे त्याच्याविरुद्ध शिस्तभंगाची कार्यवाही चालू असल्यामुळे त्याची त्यास निवडसूचीतील त्याच्या क्रमाप्रमाणे प्रत्यक्षात पदोन्नती दिलेली नसेल, आणि अशी शिस्तभंग कार्यवाही संपल्यानंतर त्याची पदोन्नती झाली असेल. तेथे त्या प्रकरणाची परिस्थिती आणि शिस्तभंग कार्यवाहीचा निर्णय यथायोग्यपणे लक्षात घेऊन, सक्षम प्राधिकारी त्या कर्मचा-यास निवडसूचीतील त्याच्या क्रमानुरूप नव्हे तर अन्यथा निर्धारित केलेली नेमणुकीची मानीव तारीख नेमून देऊ शकेल.

(६) निवडसूची तयार करीत असताना जर एखाद्या शासकीय कर्मचा-यास डावलण्यात आले आणि त्याच्या प्रकरणाचा फेर आढावा घेताना एकतर सक्षम प्राधिका-याने स्वतः होऊन किंवा न्यायालयाने किंवा त्या संबंधात अधिकार प्रदान केलेल्या अन्य कोणत्याही प्राधिका-याने ही कारवाई मागाहून रद्द ठरवली तर, अशा शासकीय कर्मचा-याची प्रत्यक्ष पदोन्नती झाल्यावर त्याला याप्रमाणे डावलण्यात आले नसते तर ज्या तारखेस त्याची पदोन्नती झाली असती ती त्याच्या नेमणुकीची मानीव तारीख म्हणून नेमून देण्यात येईल.

(७) बदली झालेल्या शासकीय कर्मचा-याची ज्या पदावरून, संवर्गातून किंवा सेवेतून बदली झाली आहे त्याचा वर्ग आणि वेतनमान, त्यातील त्याचा सेवावधी आणि त्याच्या बदलीस कारणीभूत झालेली परिस्थिती ही यथायोग्यपणे लक्षात घेऊन सक्षम प्राधिकारी ठरविले ती तारीख नेमणुकीची मानीव तारीख म्हणून नेमून दिली जाईल. जर बदली झालेल्या शासकीय कर्मचा-याची नेमणूक आयोगाशी विचारविनिमय करून झाली असेल तर आयोगाशी विचारविनिमय करून मानीव तारीख निर्धारित केली जाईल.

६. अभावित नेमणूक कोणती ते ठरविणे :- जेव्हा एखाद्या पदात, संवर्गात किंवा सेवेत नेमणूक केलेली असले तेव्हा, सक्षम प्राधिकारी ती नेमणूक अभावित आहे किंवा कसे ते ठरविले आणि नेमणूक अभावित असल्यास त्यानुसार प्रमाणपत्रात नमूद करील.

परंतु, अशा प्रमाणपत्राची नोंद केली नसेल आणि जर, या प्रकरणी नेमणूक नैमित्तिक होती असे कोणत्याही नंतरच्या तारखेस आढळून आले तर, त्यामुळे आपली नेमणूक अभावित होत नाही असे समजण्यास भाग पाडण्याचा हक्क कोणत्याही व्यक्तीस प्राप्त होणार नाही.

७. विवक्षित बाबत नियम शिथिल करण्याचा अधिकार :- पूर्वगामी नियमात काहीही अंतर्भूत असले तरी, जेव्हा आयोगाच्या कक्षेतील पदांच्या बाबतीत आयोगाशी विचारविनिमय केल्यानंतर जर शासनाची अशी खात्री झाली की, या नियमापैकी कोणत्याही नियमाची अंमलबजावणी केल्यामुळे कोणत्याही शासकीय कर्मचा-यास किंवा शासकीय कर्मचा-यांच्या एखाद्या वर्गास गैरवाजवी तोशीस सोसावी लागत आहे किंवा सोसावी लागण्याचा संभव आहे. अथवा लोकहिताच्या दृष्टीने नियम शिथिल करणे आवश्यक आहे, तर ती कारणे लेखी नमूद करून त्या कारणांस्तव अशा शासकीय कर्मचा-यांच्या बाबतीत किंवा अशा शासकीय कर्मचा-यांच्या वर्गाच्या बाबतीत आदेशाद्वारे असे निर्देशित करू शकेल की, अशा तरतुदी अशा आदेशात विनिर्दिष्ट करण्यात येईल त्याप्रमाणे, पण त्यांच्या आशयाला बाधा आणणार नाहीत अशा फेरबदलांसह अशा शासकीय कर्मचा-याला किंवा शासकीय कर्मचा-यांच्या वर्गाला लागू होतील.

परंतु अशा शासकीय कर्मचा-याचे किंवा शासकीय कर्मचा-यांच्या वर्गाचे प्रकरण न्यायोचित रीतीने हाताळता यावे आणि या नियमात तरतूद केलेल्या स्वरूपाचे लाभ प्रदान करता यावेत यासाठीच फक्त याप्रमाणे नियम शिथिल करता येतील किंवा निदेश देता येईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

एस.एच.ठाकर
शासनाचे सचिव.